

REGIONÁLNA ANALÝZA NEZAMESTNANOSTI V ČASE SÚČASNEJ EKONOMICKEJ RECESIE

Juraj TEJ¹

Abstract: Contribution focuses on changes in regional unemployment indicator and the selected risk groups in the Prešov region during the economic recession. The main attention is given to mapping the impact of the economic and financial crisis on the phenomenon of unemployment using the method of localization analysis.

Key Words: Unemployment, regional development, localization analysis, Prešov Region, the regional disparities

ÚVOD

K najväčším problémom mnohých krajín súčasnej Európy patrí nezamestnanosť ako dôsledok neoptimálnej lokalizácie jednotlivých produkčných a rozvojových faktorov, ku ktorým sa pridali problémy spôsobené svetovou finančnou krízou. Nezamestnanosť závisí od príslušnej fázy ekonomického cyklu, ale aj od ďalších aspektov regionálneho charakteru ako sú demografické, sociálne, psychologické a ďalšie regionálne činitele. Tento fenomén neobišiel ani Slovensko s jeho jednotlivými administratívno-správnymi regiónmi. Úroveň nezamestnanosti sa doteraz nedarí výrazne ovplyvniť a je výrazne regionálne podmienená. Pretrváva výrazne diferencovaná odlišná miera nezamestnanosti medzi jednotlivými krajinami, ešte výraznejšie sú rozdiely medzi okresmi. Rôzna úroveň nezamestnanosti v jednotlivých regiónoch má diferencovaný dosah na životnú úroveň obyvateľstva, na procesy výmeny, spotrebu, ako aj kvalitu života a poskytované verejné služby.

Procesy spojené so vstupom Slovenska do EÚ naštartovali progresívne rozvojové procesy aj v regióne Prešovského samosprávneho kraja (rozšírenie finančných zdrojov, zahraničné investície, medziregionálna výmena...), ale súčasná recesia nepriaznivo zasiahla a spomalila regionálny rozvoj, čo je najzreteľnejšie vidieť hlavne na úrovni nezamestnanosti. Z hľadiska odborného ide o problematiku regionálnych disparít, ktoré si vyžadujú interdisciplinárny prístup, pretože prístupy na základe ekonomických dimenzií nevystihnú celú komplexnosť problematiky (Matlovič, Matlovičová, 2011).

Cieľom práce je poukázať na priestorovú polarizáciu územia Prešovského samosprávneho kraja na základe využitia metód lokalizačnej analýzy a bodovej metódy merania regionálneho rozvoja.

MATERIÁL A METÓDY PRÁCE

Realizácia uvedeného cieľa si vyžiadala uskutočniť zber sekundárnych informácií v samosprávnych krajinách Slovenska. Podkladové údaje za časový horizont 2005 - 2010 boli získané z databáz Slovenského štatistického úradu a Úradu práce sociálnych vecí a rodiny.

1 *Doc. Ing. Juraj Tej, PhD., Katedra manažmentu, Fakulta manažmentu PU v Prešove, Ul. 17. novembra 1, 081 16 Prešov, e-mail: juraj.tej@unipo.sk*

Pri spracovaní údajov boli využité klasické metódy ako analýza, komparácia a metódy regionálnej analýzy, t.j. metóda lokalizačnej analýzy s využitím indexu lokalizácie (podiel koeficientu osídlenia a koeficientu špecializácie), ktorý meria proporcionalitu vybraného ukazovateľa vo vzťahu k počtu obyvateľov. Koeficient špecializácie predstavuje v tomto prípade vzťah medzi počtami nezamestnaných v kraji a jednotlivých okresoch, koeficient osídlenia zase vzťah medzi počtom obyvateľov kraja a jednotlivých jeho okresov. Ďalšou použitou metódou regionálnej analýzy bola bodová metóda hodnotenia regionálneho rozvoja na základe umiestnenia. Ďalej bola použitá zhluková analýza a kofenetické korelačné koeficienty.

DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY A DISKUSIA

Podľa geografických charakteristík a marginálnej polohy môžeme Prešovský kraj považovať za marginálny región. Vývoj najvyššej miery nezamestnanosti má nepriaznivý dopad na jednotlivé okresy Prešovského kraja, zvlášť na také s výrazne vidieckym charakterom, ktoré sa nachádzajú hlavne v okrajových podhorských a horských oblastiach – v takzvanom mimourbanizačnom priestore, ktorý je typický silne rozptýleným osídlením (Barát, Moravčíková, 1996). Podobné problémy má aj prihraničný región na poľskej strane (Badach a kol., 2003). Hrubý obrat, ako rozhodujúca časť hrubého domáceho produktu dosahuje v Prešovskom kraji zhruba 10% úrovne SR, čo je najnižšia dosiahnutá hodnota v rámci krajov, ale aj z časového hľadiska. Pri prepočte hrubého obratu na jedného obyvateľa diferenciácia predstavuje približne 50% čo znamená, že v skúmanom regióne vykazuje jeden obyvateľ iba polovičnú výkonnosť hrubého obratu Slovenska na jedného obyvateľa. To poukazuje na pretrvávajúcu vysokú diferencovanosť v ekonomickej úrovni jednotlivých regiónov, čo má priamy vplyv na zamestnanosť. Priemerná mesačná mzda v roku 2010 dosahuje v jednotlivých okresoch úroveň 506 – 683 € (v priemere 590 €), čo predstavuje 76,7% úrovne Slovenska (769 €) a medziročne klesá. Úroveň miezd je silne regionálne diferencovaná (10). Miera nezamestnanosti trvalo dosahuje vysokú úroveň a je vyššia približne o 4 percentuálne body ako jej priemerná úroveň v SR (tabuľka 1).

Tabuľka 1: Miera nezamestnanosti na Slovensku v rokoch 2006– 2010 a cena práce

	2006	2007	2008	2009	2010	$I_{2010/2009}$	Cena práce*
Bratislavský kraj	4,3	4,2	3,6	4,7	6,1	129,79	991
Trnavský kraj	8,8	6,5	6,2	9,1	12,0	131,87	705
Trenčiansky kraj	7,1	5,7	4,7	7,3	10,2	143,66	657
Nitriansky kraj	13,2	10,7	8,8	13,0	15,4	139,73	636
Žilinský kraj	11,8	10,1	7,7	10,6	14,5	136,79	686
Banskobystrický kraj	21,1	20,0	18,2	18,8	18,6	98,93	635
Prešovský kraj	18,1	13,8	13,0	16,2	18,6	114,81	594
Košický kraj	20,3	15,9	13,5	15,5	18,3	118,06	716
Slovenská republika	13,3	11,0	9,6	12,1	14,1	116,53	769

Zdroj: Štatistický úrad SR

* - cena práce je vyjadrená v hodnote priemernej mesačnej mzdy v roku 2010.

Región Prešova pozostáva z mnohých ťažko dostupných oblastí, ktoré sa stávajú kvôli nedostatočnej starostlivosti, ale aj obmedzovaniu dopravy zdrojom indukovanej nezamestnanosti, pretože dochádzka do čoraz vzdialenejšieho zamestnania a za nižšiu mzdu, na ktorú je obyvateľstvo odkázané, je čoraz komplikovanejšia. Izolovanosť regiónov a mikroregiónov spôsobuje aj nízku mieru informovanosti o možnostiach samozamestnania, voľných pracovných miestach, jednotlivých možnostiach aktívnej politiky ÚPSVR, pretože potrebné operatívne informácie sa k ich spotrebiteľovi dostávajú len veľmi obmedzene a oneskorene.

Nepriaznivá školská infraštruktúra a neadaptabilné študijné odbory zhoršujú situáciu na trhu práce (Kuzmišinová, 2002). Vplyv vonkajšieho a vnútorného prostredia sa významnou mierou podieľal na ekonomickej diferenciácii podnikateľských subjektov. Aktuálne špecifické problémy konkrétneho regiónu možno hľadať predovšetkým v:

- nedostatočnom vyprofilovaní územia PSK (z hľadiska jedného silného odvetvia);
- znížení či prerušení finančných a materiálových tokov v jednotlivých odvetviach, čo spôsobilo zníženie existujúcich funkčných pracovných miest a príjmov obyvateľstva;
- značný nárast tieňovej ekonomiky, čo spôsobila aj ekonomická situácia a zloženie obyvateľstva;
- veľká diferenciácia medzi produktívnymi a marginálnymi regiónmi, ktorá štátom nie je vyrovnávaná, čo spôsobuje destabilizáciu vidieckych regiónov cez znižovanie reálnych miezd, zvyšovanie priemerných nákladov, čo v konečnom dôsledku zvyšuje dôchodkovú disparitu regiónu;
- nedostatočná pripravenosť podnikateľských subjektov na konkurenciu z prihraničných oblastí Poľska;
- nedoriešené vzťahy nadväznosti komunálnych rozpočtov na štátny rozpočet v období krízy, ktoré spôsobili prerušenie vzťahov medzi produkčnou základňou a komunálnou ekonomikou;
- mnohé územné jednotky ostali bez rozvojových faktorov, ktoré by mohli zabezpečiť autonómne riešenie problémov cez možnosti autonómneho ekonomického rastu.

EÚ vypracovala Hlavné smery politiky zamestnanosti na obdobie rokov 2008 – 2010. Tieto smery politiky zamestnanosti predstavujú jeden z troch pilierov Integrovaných usmernení pre obdobie rokov 2008 – 2010. Zaraďujeme ich k hlavným smerom hospodárskej politiky 2008 – 2010, ktoré sa týkajú nielen makroekonomických politík, ale aj národných mikroekonomických reforiem. Týmto usmerneniami by členské štáty EÚ mali prijať také politiky, ktoré umožnia plnú zamestnanosť, zlepšenie kvality a produktivity práce a posilnenie sociálnej a územnej súdržnosti. Komisia navrhla tri prioritné oblasti pre rast a zamestnanosť, ktoré sú neustále aktuálne a ide o: (Employment policy...)

- a) *prilákavanie viac ľudí do zamestnania, zvýšenie ponuky pracovných síl a modernizácia systémov sociálnej ochrany* – politika zamestnanosti by sa mala lepšie prispôbovať jednotlivým fázam životného cyklu, a to v dôsledku starnutia európskeho obyvateľstva. Politika zamestnanosti by mala zabezpečiť aj nižšiu nezamestnanosť mladých ľudí, zrovnoprávniť postavenie žien a mužov na trhu práce,

- b) *zvýšenie prispôsobivosti pracovníkov a podnikov na hospodársku situáciu* – trh práce by mal pružnejšie reagovať na hospodárske a sociálne zmeny. Sociálni partneri by mali zaviesť rámec pre vyjednávania miezd, ktoré berú do úvahy produktivitu a trhové ciele práce, daňové zaťaženie platené ľuďmi s nízkymi mzdami by mali byť znížené a pod.,
- c) *investovanie do ľudského kapitálu prostredníctvom lepšieho vzdelávania a kvalifikácie* – vzdelávanie a odborná príprava by sa mala lepšie prispôbiť novým potrebám z hľadiska kvalifikácie a mali by byť prístupné všetkým.

Nesmieme zabúdať na to, že uplatnenie človeka na trhu práce je podmienené veľkým množstvom charakteristík, ako je napr. vek, zdravotný stav, vzdelanie, pohlavie, príslušnosť k etnickej skupine. Tie vyčleňujú skupiny ľudí s väčším rizikom straty práce a predurčujú ju pre dlhodobú nezamestnanosť. Tieto skupiny sú vystavené riziku opakovanej nezamestnanosti, a preto nezamestnanosť ohrozuje určité skupiny populácie. Práve na tieto skupiny by sa mala zamerať politika zamestnanosti. Patria k nim predovšetkým mladí ľudia, starší ľudia, ženy, zdravotne postihnutí, ľudia bez kvalifikácie a rómske etnikum (Buchtová a kol., 2002). Zdá sa, že odstup jedného desaťročia na tom nič nezmenil. Ekonomické a sociálne rozdiely medzi samosprávnymi krajmi sa prehĺbili (Hudáková, 2008; Táncošová, 2009), v súčasnosti aj pod vplyvom prebiehajúcej krízy (Gozora a kol., 2009).

Hodnotenie vybraných problémových skupín uchádzačov o zamestnanie

Z hľadiska najväčších problémov v zamestnávaní jednotlivých skupín obyvateľstva sa v regióne PSK javia ako problémové hlavne:

- skupina žien,
- skupina absolventov škôl,
- skupina marginalizovaných skupín obyvateľstva poznačených procesmi sociálnej exklúzie.

Tabuľka 2 poskytuje prehľad o vybraných ukazovateľoch znevýhodnených skupín na trhu práce v Prešovskom kraji (údaje o tretej skupine nebolo možné získať v požadovanej štruktúre).

Tabuľka 2: Vývoj vybraných ukazovateľov znevýhodnených skupín v PSK (2009)

	Uchádzači o zamestnanie		Počet voľných pracovných miest		Počet nezamestnaných žien		Nezamestnaní absolventi škôl	
	abs.	I _{2009/2005}	abs.	I _{2009/2005}	abs.	I _{2009/2005}	abs.	I _{2009/2005}
Bardejov	8 313	1,35	87	0,24	3 795	1,16	609	1,35
Humenné	5 831	1,36	35	0,25	2 571	1,18	411	1,20
Kežmarok	8 261	1,05	46	0,52	3 575	1,02	470	1,32
Levoča	2 901	1,09	21	1,00	1 479	1,04	203	1,48
Medzilaborce	1 520	1,41	11	0,42	701	1,47	82	1,58
Poprad	7 576	1,04	149	0,69	3 479	0,96	582	1,71
Prešov	13 629	1,06	119	0,15	5 743	0,94	1 022	1,24
Sabinov	6 074	1,13	8	0,03	2 856	1,04	429	1,60
Snina	4 495	1,44	6	0,38	2 058	1,24	301	1,54
Stará Ľubovňa	3 766	1,33	59	0,38	1 873	1,21	385	1,87
Stropkov	2 296	1,52	3	0,12	1 099	1,37	158	1,66
Svidník	3 876	1,44	19	0,24	1 809	1,29	264	1,61
Vranov n/T	9 543	1,29	96	2,00	4 390	1,24	594	1,34
PSK	78 081	1,20	659	0,29	35 428	1,10	5 510	1,42

Zdroj: Zdroj: Štatistiky UPSVR 2005 - 2009 a autor

Celkový počet ekonomicky aktívnych žien v Prešovskom kraji v období rokov 2005 – 2009 bol 159 901 (najvyšší priemerný celkový počet ekonomicky aktívnych žien bol zaznamenaný v okrese Prešov a najnižší priemerný celkový počet ekonomicky aktívnych žien bol zaznamenaný v okrese Medzilaborce). Priemerný počet žien evidovaných na úradoch práce v Prešovskom kraji v sledovanom období bol 30 980, pričom medziročný nárast predstavoval 3 215 žien (t.j. približne 10 %). Najvyšší priemerný počet nezamestnaných žien bol v okrese Prešov (5 264 žien) a najnižší v okrese Medzilaborce (523 žien). Z pohľadu okresov bol vývoj počtu ekonomicky aktívnych žien nasledovný: V rokoch 2005 – 2009 bol najvyšší počet ekonomicky aktívnych žien zaznamenaný v okrese Prešov a najnižší počet ekonomicky aktívnych žien v rokoch 2005 – 2009 bol zaznamenaný v okrese Medzilaborce. V sledovanom období medziročne stav celkového počtu ekonomicky aktívnych žien poklesol v okresoch Bardejov, Humenné, Kežmarok, Medzilaborce, Poprad, Prešov, Sabinov a Snina. Vo zvyšných okresoch stav ekonomicky aktívnych žien medziročne vzrástol. Tento stav kopíruje profiláciu území vzhľadom na lokalizáciu jednotlivých klasifikačných typov ekonomických činností, marginalitu okresov vo vzťahu k centrálnemu mestu a prejavy postupujúcej ekonomickej recesie.

Ženy patria medzi najrizikovejšiu skupinu nezamestnaných. Jednou z príčin vysokej nezamestnanosti žien ešte stále býva:

- dosiahnuté nižšie vzdelanie, hoci v ostatných rokoch sa stretávame s tendenciou zvyšovania kvalifikácie žien aj v marginálnych okresoch PSK. Nižšie vzdelanie majú prevažne ženy vo vyššom veku;
- skutočnosť, že ženy častejšie pracujú na skrátenej pracovnej úväzok alebo vykonávajú prácu na dobu určitú (najčastejšie z rodinných dôvodov);

- „prerušovanie“ pracovnej kariéry žien, čo sa prejavuje hlavne na začiatku kariéry z dôvodu materských povinností a na konci kariéry je zamestnanosť žien ovplyvňovaná iným vymedzením odchodu žien do dôchodku. To spôsobuje menšie možnosti investícií do pracovnej kariéry žien, ktoré sa potom odzrkadľujú v podobe nižšieho príjmu, pomalším pracovným postupom v práci na vedúce postavenie a môže viesť aj k strate pracovných zvyklostí;
- potreba obsadzovania remeselníckych a robotníckych pozícií, nie práve práce v administratíve, nižšom alebo strednom manažmente, ktoré nie sú v súčasnosti potrebnými pre firmy a podnikateľov – a práve v administratíve pracuje najviac žien.

Vývoj počtu nezamestnaných absolventov v Prešovskom kraji v sledovanom období bol problémový. Najvyšší počet nezamestnaných absolventov v PSK bol v roku 2009 (5 510 absolventov), keď sa ešte dôsledky krízy naplno neprejavili; najnižší počet bol zaznamenaný v roku 2007 (2 808 absolventov). V sledovanom období počet nezamestnaných absolventov medziročne narástol o 1 628 absolventov. Z pohľadu vývoja nezamestnaných absolventov v okresoch PSK bol tento vývoj podobný. V rokoch 2005 – 2009 bol zaznamenaný najvyšší počet nezamestnaných absolventov v okrese Prešov, kde je sústredený najväčší počet škôl a najnižší počet nezamestnaných absolventov bol v tomto sledovanom období zaznamenaný v okrese Medzilaborce. Vo všetkých okresoch Prešovského kraja v sledovanom období počet nezamestnaných absolventov medziročne stúpol. Najvyšší nárast bol zaznamenaný v okrese Stará Ľubovňa (1,87-násobne) a najnižší nárast bol v okrese Humenné (1,20-násobne).

Absolventi škôl patria medzi najrizikovejšiu skupinu nezamestnaných. Ich postavenie na trhu práce je výrazne znevýhodnené. Jednou z príčin ich vysokej nezamestnanosti je:

- nedostatok praxe, t.j. absolventi nemajú buď žiadnu prax, alebo majú prax len minimálnu, ktorá nie je dostatočná;
- nerozvinuté pracovné návyky, t.j. trh práce taký vysoký počet nezamestnaných absolventov nedokáže absorbovať v krátkom časovom intervale, nakoľko dochádza k prudkému nárastu absolventov škôl len v niekoľkých mesiacoch (hlavne v mesiaci september - absolventi stredných škôl, ktorí nenastúpili na vysoké školy, v mesiaci jún a júl - (ukončenie štúdia na stredných a vysokých školách). Pre túto skutočnosť má táto riziková skupina nezamestnaných cyklický charakter.
- neefektívnosť niektorých študijných odborov na stredných a vysokých školách a práve pre túto skutočnosť časť absolventov získava vzdelanie, s ktorým sa ťažšie uplatňuje na trhu práce, t.j. štruktúra stredných škôl a ich odborov nezodpovedá potrebám trhu práce a možnostiam uplatniteľnosti sa absolventov (bez rozdielu medzi stredoškólakmi a vysokoškólakmi);
- nedostatok voľných pracovných miest ponúkaných na trhu práce zamestnávateľmi.

Hodnotenie priestorovej štruktúry z aspektu nezamestnanosti

Hodnotenie priestorovej štruktúry jednotlivých okresov PSK bolo vykonané metódami regionálnej analýzy (Gecíková, Papcunová, 2011). Bol využitý index lokalizácie (IL) a jeho parciálne koeficienty – koeficient špecializácie (KŠ) a koeficient osídlenia (KO). Tabuľka 2 poukazuje na priemerné hodnoty jednotlivých analyzovaných koeficientov.

Z vývoja koeficientu špecializácie (tabuľka 3) vyplýva, že v sledovanom období bol podiel počtu nezamestnaných osôb relatívne stabilný, rozdiely boli v jednotlivých okresoch (absolútny rozdiel 0,168). Najvyššie hodnoty koeficientu špecializácie dosahoval okres Prešov, najnižšiu okres Medzilaborce. Tento ukazovateľ kopíruje veľkosť jednotlivých okresov z hľadiska počtu obyvateľov a korešponduje s urbanizačnými tendenciami, keď centrálné mesto kraja sa stáva hlavným zdrojom pracovných príležitostí a periférne oblasti vykazujú čoraz väčšie marginality spojené s dochádzkou za prácou. K podobným výsledkom sa dopracoval v svojej práci aj kolektív (Kolektív, 2008). Vývoj koeficientu osídlenia v rokoch 2005 – 2009 napovedá o tom, že prirodzene v okrese Prešov bol podiel počtu obyvateľov tohto okresu na celkovom počte obyvateľov Prešovského kraja na úrovni nad 20%. V okresoch Bardejov, Poprad a Vranov nad Topľou bol podiel počtu obyvateľov na úrovni nad 10%. V ostatných okresoch bol tento podiel pod hranicou 10%. Z vývoja uvádzaných koeficientov je možné posudzovať skutočnosť, že okresy Prešov, Bardejov, Kežmarok, Poprad a Vranov nad Topľou vykazujú priemernú mieru osídlenia a priemernú situáciu aj v oblasti zamestnanosti. Tieto okresy majú výrazný potenciál stať sa spádovou oblasťou pre blízke okresy. Preto môžeme usudzovať, že predmetné okresy majú najvýraznejší potenciál na rozvoj hospodárstva danej oblasti.

Tabuľka 3: Ukazovatele lokalizačnej analýzy okresov PSK v období rokov 2005 – 2009

	Priemerný koeficient špecializácie	Priemerný koeficient osídlenia	Priemerný index lokalizácie	Zmena indexu lokalizácie
Bardejov	0,102	0,100	1,200	↑
Humenné	0,070	0,080	0,878	↑
Kežmarok	0,120	0,080	1,470	↔
Levoča	0,040	0,040	1,000	↔
Medzilaborce	0,020	0,020	1,000	↔
Poprad	0,100	0,130	0,770	↔
Prešov	0,188	0,210	0,758	↑
Sabinov	0,080	0,074	1,111	↓
Snina	0,055	0,050	1,022	↑
Stará Ľubovňa	0,050	0,062	0,790	↔
Stropkov	0,030	0,030	0,934	↑
Svidník	0,030	0,040	1,100	↑
Vranov n/T	0,120	0,100	1,180	↔

Legenda: ↑ situácia sa zhoršila, ↔ situácia sa nezmenila, ↓ situácia sa zlepšila

Pri hodnotení indexu lokalizácie z hľadiska nezamestnanosti je možné vidieť, že na začiatku sledovaného obdobia, pred svetovou ekonomickou a finančnou krízou bolo podproporcionálne zastúpenie (voči kraju) v okresoch Humenné, Poprad, Prešov, Stará Ľubovňa a Stropkov; proporcionálne zastúpenie bolo zaznamenané v okresoch Bardejov, Levoča, Medzilaborce, Snina a Svidník a nadproporcionálne zastúpenie v okresoch Kežmarok, Sabinov a Vranov nad Topľou. Ku koncu sledovaného obdobia, v roku 2009 sa prejavili zmeny spôsobené prebiehajúcim obdobím recesie (Kochanová, 2011). Okresy

Bardejov, Prešov, Snina a Svidník sa zaradili ku okresom s nadproporcionálnym zastúpením počtu nezamestnaných, okres Humenné a Sabinov došlo k zmene, kedy sa tieto okresy zaradili ku skupine okresov spadajúcich k okresom s proporcionálnym zastúpením nezamestnaných k počtu obyvateľov a situácia sa nezmenila v okresoch Kežmarok, Levoča, Medzilaborce, Poprad Stará Ľubovňa. Zlepšenie (prípadné nezhoršenie) situácie bolo spôsobené historickým sklonom obyvateľstva k migrácii, ktoré začala za prácou organizovane dochádzať hlavne do Českej republiky.

Na potvrdenie predznačených tendencií využijeme ešte aparát najjednoduchšej bodovej metódy merania regionálneho rozvoja (tabuľka 4), kde indexné číslo predstavuje priradenú bodovú hodnotu.

Tabuľka 4: Výsledky hodnotenia metódou merania regionálneho rozvoja

	1	2	3	4	5	Body	Poradie
Bardejov	506 ¹³	76 ⁶	40,7 ⁸	0,57 ^{7,5}	5,82 ¹³	47,5	IX.
Humenné	610 ⁵	61 ⁴	32,5 ⁴	0,57 ^{7,5}	5,17 ⁸	28,5	V.
Kežmarok	635 ³	81 ¹⁰	46,8 ¹²	0,57 ^{7,5}	4,28 ⁴	36,5	VII.
Levoča	620 ⁴	80 ^{8,5}	40,4 ⁶	0,15 ⁴	4,02 ²	24,5	IV.
Medzilaborce	581 ⁶	63 ⁵	43,4 ¹⁰	0,08 ²	5,39 ¹⁰	33	VI.
Poprad	683 ¹	30 ²	28,7 ²	0,12 ³	3,13 ¹	9	I.
Prešov	682 ²	44 ³	31,4 ³	0,02 ¹	4,41 ⁵	14	II.
Sabinov	580 ⁷	198 ¹¹	43,8 ¹¹	2,65 ¹³	4,69 ⁶	48	XI.-XII.
Snina	572 ⁸	307 ¹³	40,5 ⁷	0,57 ^{7,5}	5,40 ¹¹	46,5	X.
Stará Ľubovňa	571 ⁹	29 ¹	28,6 ¹	0,80 ¹⁰	4,17 ³	24	III.
Stropkov	528 ¹²	204 ¹²	41,8 ⁹	1,21 ¹¹	4,97 ⁷	51	XIII.
Svidník	552 ¹⁰	80 ^{8,5}	34,7 ⁵	1,69 ¹²	5,28 ⁹	44,5	VIII.
Vranov n/T	550 ¹¹	77 ⁷	58,3 ¹³	0,42 ⁵	5,48 ¹²	48	XI.-XII.

Zdroj: ŠÚ SR, štatistiky UPSVR 2005 - 2009 a autor

Legenda: 1 – Priemerná mzda; 2 - Priemerný počet nezamestnaných na 1 voľné pracovné miesto; 3 - Priemerný počet nezamestnaných žien na 1 000 obyvateľov; 4 - Priemerný celkový počet voľných pracovných miest pre absolventov na 1 000 obyvateľov; 5 - Priemerný celkový počet nezamestnaných absolventov na 1 000 obyvateľov

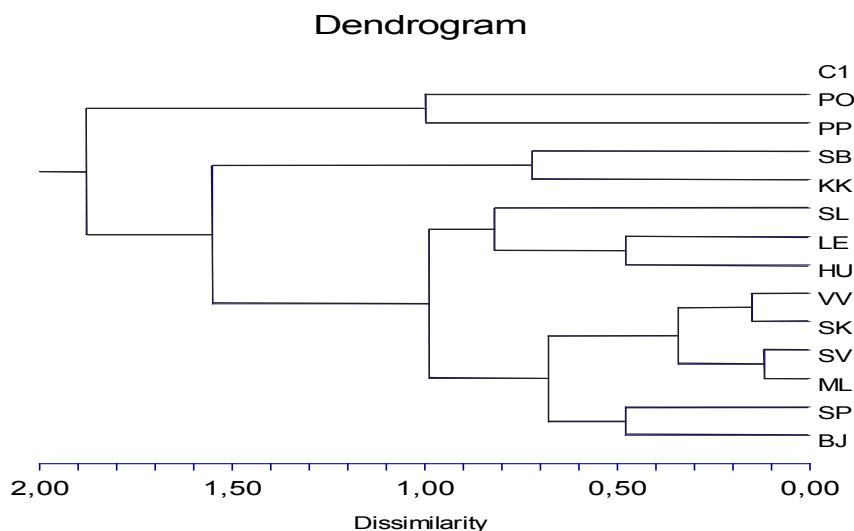
Hodnotenie zhlukovou analýzou

Finančná a hospodárska kríza, ktorá pretrváva v podobe súčasnej recesie má svoj priamy dopad na krajinu i obce (Quigley, 2008). Ide o vplyv aj na výkon jednotlivých pôsobností obcí, hlavne z pohľadu ich financovania a následnej ekonomickej stability. Kríza obmedzuje aj uspokojovanie potrieb obyvateľov v oblasti verejných statkov (Farvacque-Vitkovic, 2005). Najčastejšie prezentovaným problémom je výpadok a nestabilita výnosu dane z príjmov fyzických osôb ako výsledok centrálnej dane, ktorý sa dostáva na úroveň obce ako výsledok štandardizovaných prerozdelených procesov. Rozhodujúcu časť príjmov obcí predstavujú vládne transfery a podielové dane, ktorých podmienky výberu sú v rukách centrálnej vlády.

Okresy Prešovského kraja sme analyzovali aj podľa miery podobnosti vybranými parametrami. Zhlukovú analýzu sme realizovali osobitne za súbor ekonomických ukazovateľov. Analýzou ekonomických parametrov (priemerná mzda a miera nezamestnanosti) sme získali nasledovný dendrogram (obrázok 1).

Vychádzajúc z uvedeného môžeme identifikovať tri významné zhluky okresov. Prvý zhluk je reprezentovaný okresmi Prešov (PO) a Poprad (PP). Dané okresy predstavujú ekonomicky najvýkonnejšie regióny prešovského kraja (Prešov je hospodárskym a administratívnym sídlom kraja, Poprad je jednou z najvýznamnejších turistických destinácií celého Slovenska). K podobným výsledkom sa dopracoval i Klamár (2011). Druhý zhluk je reprezentovaný okresmi Sabinov (SB) a Kežmarok (KK), okresmi, ktoré bezprostredne susedia s okresmi prvého zhliku, pričom v nedávnej minulosti pred ostatnou zmenou územno-správneho členenia tvorili súčasť týchto okresov. Tretí zhluk je tvorený všetkými ostatnými okresmi kraja (resp. s prihliadnutím na hodnoty indexov validity RMSSTD a CHF) je možné zhluk rozdeliť na dve časti: okresy Stará Ľubovňa, Levoča a Humenné v jednom zhluku a ostatné okresy v druhom zhluku). Hodnota kofenetického korelačného koeficienta ($CC=0,829$) však poukazuje len na nižšiu kvalitu získaného zhliku (spôsob zhlukovania: group average, unweighted pair-group, euclidean distance metod). Zhluková analýza podoprela svojimi výsledkami závery získané lokalizačnou analýzou.

Obrázok 1: Výsledky zhlukov podľa ekonomických ukazovateľov

Zdroj: Adamišin, Tej, v tlači

Legenda: Okresy: BJ – Bardejov, HU – Humenné, KK – Kežmarok, LE – Levoča, ML – Medzilaborce, PO – Prešov, PP – Poprad, SB – Sabinov, SK – Svidník, SL – Stará Ľubovňa, SP – Snina, SV – Stropkov, VV – Vranov.

Celková komparácia rozdielnosti okresov Prešovského kraja na základe vybraných ukazovateľov prepočítaných na porovnávaciu základňu nasvedčuje tomu, že najlepšie v týchto ukazovateľoch dopadol rozvrstvenie jednotlivých okresov z hľadiska ich predpokladov regionálneho rozvoja je takmer zhodné z výsledkami lokalizačnej analýzy. Na najvýhodnejšej pozícii sa umiestnili okresy, v ktorých prevažujú progresívne rozvojové faktory: Poprad (z dôvodu lokalizácie aktivít cestovného ruchu a priemyselných podnikov), Prešov (administratívne centrum a sídlo najväčších zamestnávateľov kraja). Tretia

pozícia Starej Ľubovne je spôsobená jej blízkosťou k Poľskej republike a sklonom obyvateľstva k migrácii za prácou, nasledujúca pozícia Levoče je spôsobená pravdepodobne dochádzkou za prácou do Košického samosprávneho kraja. Na konci rebríčka rozvojového potenciálu sa umiestili okresy so silnejším pôsobením retardačných faktorov rozvoja: Svidník (nízka tvorba pracovných miest, zlá dopravná dostupnosť), okresy Stropkov a Vranov nad Topľou (taktiež nízka tvorba pracovných miest a etnické zloženie obyvateľstva so svojou kvalifikačnou a vzdelanostnou štruktúrou) a okres Snina so všetkými znakmi zaostávania z dôvodu periférnosti.

Aj región Prešovského kraja dopláca na horšiu makropolohovú atraktivitu a vzdialenosť od ekonomického jadra Európy, je horšie napojený na diaľničnú dopravnú sieť, sídelná sieť je okrem Prešova a Popradu rozdrobená a nedostatočnou koncentráciou obyvateľstva pre niektoré aktivity, je zaznamenaný výrazne vyšší podiel neprispôbiavého rómskeho obyvateľstva, ekonomická štruktúra je nevyhovujúca a regióny okolitých susediacich krajín patria medzi ekonomicky najviac poddimenzované regióny (Klamár, 2011).

ZÁVER

Problém nezamestnanosti v období recesie svetovej ekonomickej a finančnej krízy je vážnym ekonomickým a sociálnym problémom regiónov Slovenska, ale aj problémom celej spoločnosti. Na zvýšenie akcelerácie regionálneho rozvoja i zníženie nezamestnanosti je potrebné urobiť také systémové opatrenia, ktoré musia vychádzať zo špecifických podmienok danej oblasti v kontexte regionálnej politiky štátu, politiky vyšších územnosprávnych celkov a komunálnych politik jednotlivých obcí.

Na základe analýz je možné konštatovať, že:

- kríza výrazne zasiahla tvorbu pracovných miest a konkurencieschopnosť regiónu, čo sa prejavilo hlavne v znížení životnej úrovne a zvýšení nezamestnanosti;
- zmenilo sa/zhoršilo sa postavenie jednotlivých okresov vo vzťahu ku klasifikačným kritériám na základe indexu lokalizácie;
- najlepšiu pozíciu majú okresy, ktoré predstavujú významné administratívne oblasti kraja;
- kríza sa najmenej dotkla okresov s vyprofilovanou odvetvovou štruktúrou;
- je potrebné aktívnymi opatreniami regionálnej politiky centrálnej a regionálnej úrovne (ako aj nástrojmi komunálnej politiky) profilovať aktuálne elementárne formy organizačného usporiadania prvkov priestorovej štruktúry v PSK za účelom zastavenia poklesu konkurencieschopnosti kraja i jeho okresov a mikroregiónov.

LITERATÚRA

- ADAMIŠIN, P. – TEJ, J. (nedat.). *The analysis of the economic efficiency of regions on the level of NUTS III and on the proportion of municipal taxation*. Częstochowa: Politechnika Częstochowska, nedat., v tlači.
- BADACH, E., KRASNODEBSKI, A., CIEŚLIK, J. Próba oszacowania poziomu nadmiaru siły roboczej na obszarach wiejskich. In *Zeszyty Naukowe*. Kraków: AR v Krakowe, 2003, zošit 87, s. 127-134. ISSN 0239-9342
- BARÁT, P. – MORAVČÍKOVÁ, D. (1996). Typológia vidieckych obcí a marginálnych území. In: *Vidiek – šanca pre ekonomický rozvoj*. Nitra, VŠP, s. 62-65, ISBN 80-7137-483-0.

- BUČEK, M. – REHÁK, Š. – TVRDOŇ, J. (2010). *Regionálna ekonómia a politika*. Bratislava, Iura Edition, 269 s. ISBN 978-80-8078-362-4
- BUCHTOVÁ, B. a kol. (2002). *Nezamestnanosť: Psychologický, ekonomická a sociálny problém*. Praha, Grada, 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- ČADIL, J. (2010). *Regionální ekonomie. Teorie a aplikace*. Praha, C.H.Beck, 152 s. ISBN 978-80-7400-191-8
- EUROPEAN UNION. *Employment policy guidelines (2008 – 2010)*. [online]. European Union, 1995 – 2011 [cit. 2011-09-04]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/community_employment_policies/em0007_en.htm>.
- FARVACQUE-VITKOVIC, C. et al. (2005). *Street Addressing and the Management of Cities*. Washington: Word Bank, 284 s. ISBN 0-8213-5816-2. Dostupné na: http://siteresources.worldbank.org/CMUDLP/Resources/461753-1160058503655/Street_Addressing_Manual.pdf
- GECÍKOVÁ, I., PAPCUNOVÁ, V. (2011). *Metódy a techniky regionálnej analýzy*. Bratislava, VŠEMvs, ISBN 978-80-89393-39-8
- GOZORA, V. a kol. (2009). *Regionálne disparity v malom a strednom podnikaní. (Determinanty ekonomiky diferenciácie podnikateľských subjektov)*. Priebežná výskumná správa projektu hlavnej výskumnej úlohy IGP-06/09-GA, VŠEMvs v Bratislave, s. 147.
- HUDÁKOVÁ, M. (2008). Komunikácia verejného a súkromného sektora v krízových situáciách SR. In: *Ekonomika poľnohospodárstva*. VIII. č. 3. Bratislava, VUEPP, s. 55-59, ISSN 1335-6186.
- KLAMÁR, R. (2011). Vývoj regionálnych disparít na Slovensku s osobitným zreteľom na regióny východného Slovenska. In: *Folia Geografica 18*. Prešov: PU v Prešove, r. LIII, s. 89-170. ISSN 1336-6157.
- KOCHANOVÁ, M. (2011). *Analýza nezamestnanosti v Prešovskom kraji*. Rigorózná práca spracovaná na FM PU.
- KOLEKTÍV. (2008). *Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska*. Bratislava, Geografika, 186 s., ISBN 978-80-89317-06-6
- KUZMIŠINOVÁ, V. (2002). Vzdelanosť ľudských zdrojov jako faktor regionálneho rozvoja Prešovského kraja. In: *Stály rozvoj regiónov. Skúsenosti, problémy, perspektívy*. Prešov, PU v Prešove, s. 61, ISBN 80-89040-18-7
- MATLOVIČ, R. – MATLOVIČOVÁ, K. Regionálne disparity a ich riešenie na Slovensku v rozličných kontextoch. In: *Folia Geografica 18*. Prešov: PU v Prešove, r. LIII, s. 8-88. ISSN 1336-6157.
- MICHAELI, E. – MATLOVIČ, R. – IŠTOK, R. a kol. (2010). *Regionálna rozvoj pre geografov*. Prešov, PU v Prešove, 715 s. ISBN 978-80-555-0065-2
- QUIGLEY, J. M. (2008). *Local Public Finance*. Program on housing and urban policy. Working Paper Series. Berkeley: University of California, 4 s. <http://www.dictionaryofeconomics.com/article?id=pde2008_L000130>
- SIPKOVÁ, E., SIPKO, J. (2010). Úroveň miezd v krajoch Slovenskej republiky. In: *Sociálny kapitál, ľudský kapitál a chudoba v regiónoch Slovenska*. Košice, TU a FES, 2010, s. 103, ISBN 978-80-553-0573-8

- TÁNCOŠOVÁ, J. (2009). Priame zahraničné investície ako faktor ekonomického rastu v SR. In: *Verejná správa a regionálny rozvoj. Ekonomika a manažment*. Vedecký časopis VŠEMvs v Bratislave, č. 1, roč. V, s. 49, ISSN 1337-2955.
- TEJ, J., MADZINOVÁ, R. (2003). Unemployment and possibilities of its solving in the region. In: *Dimenzie a faktory regionálneho rozvoja*. Prešov, FF PU, ISBN 80-8068-230-5.

REGIONAL ANALYSIS OF THE UNEMPLOYMENT IN THE TIME OF CURRENT ECONOMIC RECESSION

Summary

The most serious problem in many countries the present Europe is unemployment as a result of not-optimal location of production and development factors, which are added the problems caused by global financial crisis. Unemployment depends on the phase of economic cycle, but also on other aspects regional character such as demographic, social, psychological and other regional factors. This phenomenon doesn't miss nor Slovakia with its various administrative and administrative regions. The level of unemployment is difficult to significantly influence and it is strongly regional conditioned. There remains a distinct differentiation in the unemployment rate across regions, even greater differences between districts. Different level of unemployment in the regions has differential impact on the living standards, the exchange processes, consumption, quality of life and public services provided.

Prešov region consists of many hardly accessible areas that become due to lack of care and reduction of traffic source of induced unemployment, because more distant commuting to jobs and lower wages, to which the population is dependent, is getting more complicated. Isolation of regions and micro-regions also causes low level of awareness of self-employment opportunities, free jobs, the options of "ÚPSVR" active policy, because the necessary operational information comes to their customers very limited and late. A series of selected indicators of PSK were performed cluster analysis, location analysis and analysis based on a point method of regional development measurement. Based on the made analysis it can be concluded that:

- *crisis significantly hit job creation and competitiveness of the region, which was reflected mainly in the reduction of living standards and rising unemployment;*
- *the position of individual district has changed / worsened in relation to the classification criteria based on location index;*
- *the best position have districts, which represent important administrative areas of the region;*
- *impact of the crisis was smallest in districts with profiled sectoral structure.*

Recenzoval: Prof. RNDr. Robert Ištók, PhD
Doc. Ing. Ladislav Sojka, CSc..